

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	13
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	45

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Θεωρητικό πλαίσιο και ορολογία	51
1.1. Το αρχαιολογικό πρόβλημα	51
1.2. Ζητήματα ορολογίας	52
1.3. Ζητήματα καθορισμού των αγροτικών εγκαταστάσεων	58
1.4. Τύποι αγροτικών εγκαταστάσεων	60
1.4.1. Γεωγραφική-χωροταξική προσέγγιση και εποχικότητα	61
1.4.2. Αύξηση του πληθυσμού και δημογραφικές αλλαγές	62
1.4.3. Γεωργικά συστήματα και εντατικοποίηση της καλλιέργειας	64
1.5. Κτηνοτροφία	66
1.6. Συμπεράσματα	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Οι αρχαιολογικές έρευνες	69
2.1. Αγροκίες	69
2.2. Συμπεράσματα	74

ΜΕΡΟΣ Β΄

Η ΑΓΡΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΘΕΣΗ «ΤΡΙΑ ΠΛΑΤΑΝΙΑ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Φυσικό, ιστορικό και αρχαιολογικό περιβάλλον	79
3.1. Γεωγραφική θέση	79

3.2. Φυσικό περιβάλλον	80
3.2.1. Γεωλογικά στοιχεία και μορφολογία	80
3.2.2. Υδρολογία της περιοχής	81
3.2.3. Χλωρίδα	82
3.2.4. Πανίδα	83
3.2.5. Το κλίμα	84
3.3. Το αρχαιολογικό – ιστορικό περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής	84
3.3.1. Κατοίκηση	85
3.4. Το αρχαιολογικό περιβάλλον στην περιοχή της θέσης «Τρία Πλατάνια»	87
3.4.1. Διάσπαρτες αρχαιότητες	87
3.4.2. Ηράκλειο και Φίλα	87
3.4.3. Δρόμοι και περάσματα	89
3.5. Πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο	90

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ανασκαφικά δεδομένα	95
4.1. Διατήρηση – Γενική κάτοψη – Κινητά ευρήματα	95
4.2. Στρωματογραφία	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Αρχιτεκτονικά στοιχεία των χώρων και τα ευρήματά τους	99
5.1. Οικοδομική φάση I	99
5.1.1. Γενικές παρατηρήσεις	99
5.1.1.1. Θεμέλια και ανωδομή	99
5.1.1.2. Δάπεδα	101
5.1.1.3. Στέγες	101
5.1.2. Στεγασμένοι εσωτερικοί χώροι (1141 τ.μ.)	101
5.1.2.1. Νότια πλευρά	101
5.1.2.1.1. Χώρος ν	102
5.1.2.1.2. Χώρος μ	102
5.1.2.1.3. Χώρος β	102
5.1.2.2. Ανατολική πλευρά	103
5.1.2.2.1. Χώρος α	103
5.1.2.2.2. Χώρος γ	104
5.1.2.2.3. Χώρος γ1	104
5.1.2.2.4. Χώρος δ	105
5.1.2.2.5. Χώρος ε	105
5.1.2.2.6. Ανατολική στοά (παστάδα)	106
5.1.2.3. Βόρεια πλευρά	107
5.1.2.3.1. Χώρος στ	107
5.1.2.3.2. Χώρος στ1	108
5.1.2.3.3. Χώρος στ'α	108
5.1.2.3.4. Χώρος στ'β	109
5.1.2.3.5. Χώρος στ'γ	109
5.1.2.3.6. Χώρος στ'δ	110
5.1.2.3.7. Βόρεια στοά-υπόστεγο	110
5.1.2.4. Δυτική πλευρά	110
5.1.2.4.1. Χώρος λ	111
5.1.3. Εσωτερικός αύλειος χώρος	111

5.1.3.1. Κτίσματα	112
5.1.3.1.1. Πύργος	112
5.1.3.2. Κατασκευές	113
5.1.3.2.1. Κλίβανος	113
5.1.3.2.2. Τάφος	114
5.1.3.2.3. Αποθήτης	114
5.1.4. Υπαίθριοι εξωτερικοί χώροι	115
5.1.4.1. Νότια λιθόστρωση	115
5.1.4.2. Ανατολική λιθόστρωση	115
5.1.4.3. Περίβολος	116
5.2. Νεότερη οικοδομική φάση II	116
5.2.1. Νότια πλευρά	117
5.2.2. Ανατολική πλευρά	117
5.2.3. Βόρεια πλευρά	117
5.2.3.1. Χώρος ζ	117
5.2.3.2. Χώρος η	118
5.2.3.3. Χώρος θ	119
5.2.3.4. Χώρος ι	120
5.2.3.5. Χώρος ια	120
5.2.3.6. Χώρος κ	120
5.2.3. Δυτική πλευρά	121
5.2.4. Εσωτερικός αύλειος χώρος	121
5.2.4.1. Χώροι ιβ1- ιβ2	121

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Αρχιτεκτονική μορφή και τυπολογική κατάταξη του κτηρίου	123
6.1. Οικοδομική φάση I	123
6.1.1. Διαμόρφωση νότιας πλευράς	123
6.1.2. Διαμόρφωση δυτικής πλευράς	123
6.1.3. Ισόγειοι χώροι και όροφοι	123
6.1.3.1. Νότια πλευρά	124
6.1.3.1.1. Χώροι ν και μ	124
6.1.3.2. Ανατολική πλευρά	125
6.1.3.2.1. Χώρος β	125
6.1.3.2.2. Χώρος ε	125
6.1.3.3. Βόρεια πλευρά	125
6.1.3.3.1. Χώρος στ	125
6.1.3.4. Αύλειος χώρος	126
6.1.3.4.1. Πύργος	126
6.2. Οικοδομική φάση II	127
6.3. Τυπολογική κατάταξη	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Ερμηνεία της χρήσης των χώρων	129
7.1. Παλαιότερη οικοδομική φάση I	131
7.1.1. Νότια πλευρά (χώροι εργαστηριακοί, αποθηκευτικοί και οικόσιτων ζώων)	131
7.1.1.1. Χώρος ν	131
7.1.1.2. Χώρος μ	132
7.1.1.2. Χώρος β1	132

7.1.1.4. Νοτιοδυτική γωνία (χώροι για οικόσιτα ζώα)	132
7.1.2. Ανατολική πλευρά (χώροι καθημερινής διαβίωσης)	132
7.1.2.1. Χώρος β	132
7.1.2.2. Χώρος α	135
7.1.2.3. Χώρος γ και γ1	135
7.1.2.4. Χώρος δ	136
7.1.2.5. Χώρος ε	136
7.1.2.6. Ανατολική στοά (ημίκλειστη παστάδα)	136
7.1.3. Βόρεια πλευρά (αποθηκευτικοί χώροι)	137
7.1.3.1. Χώρος στ	137
7.1.3.2. Χώρος στ1	139
7.1.3.3. Χώρος στ'α	139
7.1.3.4. Χώρος στ'β	140
7.1.3.5. Χώρος στ'γ και στ'δ	140
7.1.4. Δυτική πλευρά	140
7.1.4.1. Χώρος λ	140
7.1.5. Εσωτερικός αύλειος χώρος	141
7.1.5.1. Πύργος	141
7.1.5.2. Κλίβανος	145
7.1.5.3. Αποθήτης και Τάφος	145
7.2. Νεότερη οικοδομική φάση II	147

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΤΑ ΚΙΝΗΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Τυπολογία και ερμηνεία των κινητών ευρημάτων	153
8.1. Κεραμική	153
8.1.1. Αγγεία πόσεως	154
8.1.1.1. Κάνθαροι	154
8.1.1.2. Σκύφοι	156
8.1.2. Αγγεία επιτραπέζια	158
8.1.2.1. Άωτα σκυφίδια	158
8.1.2.2. Πινάκια	159
8.1.2.3. Αλατοδοχεία	160
8.1.3. Αγγεία φωτισμού	160
8.1.3.1. Λύχνοι	160
8.1.4. Αγγεία οίνου	163
8.1.4.1. Οινοχόες	163
8.1.4.2. Όλπες	164
8.1.5. Αγγεία για αρωματικά έλαια, υγρά και στερεά	164
8.1.5.1. Αγγείο φαρμακευτικής χρήσης	164
8.1.5.2. Μυροδοχεία	164
8.1.5.3. Ασκοί	165
8.1.5.4. Αγγεία με πλαστικές επίθετες προχόες	165
8.1.6. Αγγεία καλλωπισμού	166
8.1.6.1. Πυξίδες	166
8.1.7. Άβαφα χρηστικά αγγεία και μαγειρικά σκεύη	166

8.1.7.1. Αρυτήρες	166
8.1.7.2. Λοπάδες	166
8.1.7.3. Πόματα χυτροειδών αγγείων	167
8.1.7.4. Ηθμοί	167
8.1.7.5. Λεκάνες	168
8.1.7.6. Λεκάνες με προχολή	168
8.1.7.7. Μεγάλα αγγεία καθημερινής χρήσης	169
8.1.8. Αγγεία αποθηκευτικά και μεταφοράς	169
8.1.8.1. Πίθοι	169
8.1.8.2. Αμφορείς	170
8.1.9. Ενσφράγιστες λαβές αμφορέων	172
8.2. Πήλινα μικροευρήματα	175
8.2.1. Αγύθες	175
8.2.2. Αντικείμενα διάφορα	176
8.2.3. Ειδώλια	177
8.3. Μετάλλινα μικροευρήματα	178
8.3.1. Καρφιά	178
8.3.2. Σύνδεσμοι	179
8.3.3. Αντικείμενα με επενδυτική προστατευτική χρήση	180
8.3.4. Διακοσμητικά-επενδυτικά ελάσματα	180
8.3.5. Εξαρτήματα	180
8.3.5.1. Εξαρτήματα θυρών	180
8.3.5.2. Διάφορα εξαρτήματα	180
8.3.5.3. Εξαρτήματα ιπποσκευής	181
8.3.6. Μαχαίρια	181
8.3.7. Γεωργικά εργαλεία	182
8.3.8. Εργαλεία για διάφορες χρήσεις	184
8.3.9. Σκευή και εξαρτήματα σκευών	186
8.3.10. Βαρίδια και σταθμιά	187
8.3.11. Όπλα	187
8.3.12. Κοσμήματα	188
8.4. Λίθινα μικροευρήματα	188
8.4.1. Μυλόλιθοι	188
8.4.2. Τριπτήρες	189
8.4.3. Διάφορα αντικείμενα και εργαλεία	190
8.5. Νομίσματα	191
8.5.1. Φίλιππος Β' (356-336 π.Χ.) και μεταθανάτιες κοπές	191
8.5.2. Αλέξανδρος Γ' (336-323 π.Χ.) και μεταθανάτιες κοπές	192
8.5.3. Κάσσανδρος (316-297 π.Χ.)	192
8.5.4. Δημήτριος Πολιορκητής (294-288/7 π.Χ.)	194
8.5.5. Αντίγονος Γονατάς (277/6-239 π.Χ.)	195
8.5.6. Φίλιππος Ε' (217-179 π.Χ.)	196
8.5.7. Πτολεμαίος Κεραυνός (281-279 π.Χ.)	197
8.5.8. Νομίσματα πόλεων	197

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Χρονολόγηση	199
9.1. Χρονολογική προσέγγιση των οικοδομικών φάσεων Ι και ΙΙ	199

ΜΕΡΟΣ Δ΄
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Η διαχείριση της οικονομίας στα «Τρία Πλατάνια»	203
10.1. Καλλιέργειες: παραγωγή, αποθήκευση και διακίνηση	203
10.1.1. Δημητριακά	203
10.1.2. Αμπελοκαλλιέργεια και οινοπαραγωγή	205
10.1.3. Ελαιοκαλλιέργεια και ελαιοπαραγωγή	207
10.2. Ζωικό κεφάλαιο	208
10.2.1. Η διαχείριση του ζωικού κεφαλαίου στα «Τρία Πλατάνια»	210
10.3. Υφαντική δραστηριότητα	211
10.4. Κεραμικά προϊόντα	212
10.5. Εμπόριο	213
10.6. Εργατικό δυναμικό	214
10.7. Μόνιμη ή εποχική εγκατάσταση	215
10.8. Το μέγεθος και το είδος της ιδιοκτησίας	216
10.9. Συμπεράσματα	217

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Η κοινωνική ζωή στα «Τρία Πλατάνια»	219
11.1. Κοινωνικές δραστηριότητες	219
11.1.1. Λατρεία	219
11.1.2. Συμπόσιο	220
11.1.3. Κυνήγι	222
11.2. Η κοινωνική τάξη του ιδιοκτήτη	223

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	225
-------------------------------------	-----

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

1. ΚΕΡΑΜΙΚΗ	229
2. ΜΙΚΡΟΕΥΡΗΜΑΤΑ	242

II. ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΕΛΑΜΒΑΦΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (ΚΜ 1-26)

1. Μελαμβαφής κεραμική χώρου ν	263
2. Μελαμβαφής κεραμική χώρου μ	263
3. Μελαμβαφής κεραμική χώρου β (β1-β2)	263
4. Μελαμβαφής κεραμική χώρου α	264
5. Μελαμβαφής κεραμική χώρου γ	264
6. Μελαμβαφής κεραμική χώρου ε	264
7. Μελαμβαφής κεραμική ανατολικής στοάς-παστάδας	265
8. Μελαμβαφής κεραμική χώρου στ	265
9. Μελαμβαφής κεραμική χώρου λ	265
10. Μελαμβαφής κεραμική βόρειας στοάς-υπόστεγου	265
11. Μελαμβαφής κεραμική από το εσωτερικό του πύργου	266
12. Μελαμβαφής κεραμική από το εσωτερικό της τάφρου	266
13. Μελαμβαφής κεραμική από τον Αποθέτη	266
14. Μελαμβαφής κεραμική της νότιας Λιθόστρωσης	267
15. Μελαμβαφής κεραμική ανατολικής Λιθόστρωσης	267
16. Μελαμβαφής κεραμική περιβολου	267

17. Μελαμβαφής κεραμική του νοτίου τμήματος (οικιστική φάση II)	268
18. Μελαμβαφής κεραμική χώρου ζ	268
19. Μελαμβαφής κεραμική χώρου η	268
20. Μελαμβαφής κεραμική χώρου θ	269
21. Μελαμβαφής κεραμική χώρου ι	269
22. Μελαμβαφής κεραμική χώρου ια	269
23. Μελαμβαφής κεραμική χώρου κ	269
24. Μελαμβαφής κεραμική χώρων ιβ1-ιβ2	270
25. Μελαμβαφής κεραμική αύλειου χώρου (οικοδομικές φάσεις I & II)	270
26. Μελαμβαφής κεραμική εκτός κτηρίου	272

III. ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΙΚΡΟΕΥΡΗΜΑΤΩΝ (ΜΙΚ 1-34)

1. Μικροευρήματα χώρου ν	275
2. Μικροευρήματα χώρου μ	275
3. Μικροευρήματα χώρου β (β1)	276
4. Μικροευρήματα χώρου α	278
5. Μικροευρήματα χώρου γ	279
6. Μικροευρήματα χώρου γ1	279
7. Μικροευρήματα χώρου δ	280
8. Μικροευρήματα χώρου ε	281
9. Μικροευρήματα ανατολικής στοάς-παστάδας	282
10. Μικροευρήματα χώρου στ	284
11. Μικροευρήματα χώρου στ'α	287
12. Μικροευρήματα χώρου στ'δ	288
13. Μικροευρήματα βόρειας στοάς-υπόστεγου	288
14. Μικροευρήματα χώρου λ	291
15. Μικροευρήματα πύργου	292
16. Μικροευρήματα από την περιοχή του κλιβάνου	293
17. Μικροευρήματα τάφρου	294
18. Μικροευρήματα αποθέτη	294
19. Μικροευρήματα νότιας λιθόστρωσης	296
20. Μικροευρήματα ανατολικής λιθόστρωσης	298
21. Μικροευρήματα περιβόλου	299
22. Μικροευρήματα νοτίου τμήματος (οικιστική φάση II)	299
23. Μικροευρήματα χώρου ζ	300
24. Μικροευρήματα χώρου η	301
25. Μικροευρήματα χώρου θ	302
26. Μικροευρήματα χώρου ι	303
27. Μικροευρήματα χώρου ια	304
28. Μικροευρήματα χώρου κ	304
29. Μικροευρήματα χώρου στ'δ ή κ (ανένταχτα)	305
30. Μικροευρήματα χώρων ιβ1- ιβ2	305
31. Αύλειος χώρος (οικιστική φάση I)	306
32. Αύλειος χώρος (οικιστική φάση II)	308
33. Αύλειος χώρος (ανένταχτα)	310
34. Μικροευρήματα εκτός κτηρίου	314

IV. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

«Τρία Πλατάνια» Ζωοαρχαιολογική μελέτη	317
--	-----

SUMMARY	321
V. ΠΙΝΑΚΕΣ	
1-14. Κεραμική	329
15-18. Ενσφράγιστες λαβές	343
19-21. Πήλινα μικροευρήματα	347
22-23. Χάλκινα μικροευρήματα	350
24-27. Μολύβδινα μικροευρήματα	352
28-34. Σιδερένια μικροευρήματα	356
35-36. Λίθινα μικροευρήματα	363
37-40. Νομίσματα	365
41-54. Σχέδια αγγείων	369
55-60. Σχέδια ενσφράγιστων λαβών	383
61 α. Γενική άποψη	389
61 β. Πύργος	389
62 α. Αποθέτης	390
62 β. Κλίβανος	390
63 α. Εστία	391
63 β. Κατάργηση της οικοδομικής φάσης I	391
64 α. Δάπεδο οικοδομικής φάσης I	392
64 β. Πιθεώνας (χώρος στ)	392
65 α. Πλίνθος	393
65 β. Θραύσματα από τη δόρωση	393
65 γ. Θραύσμα από την εσχάρα του κλιβάνου	393
66 α. Κεραμίδα λακωνικού τύπου	394
66 β. Οπαία κέραμος	394
66 γ. Οπαία κέραμος	394
66 δ. Ηγεμών κέραμος	394
66 ε. Θραύσμα κεραμίδας με αποτύπωμα ζώου	394
67 α. Κεραμίδα με εγχάρακτο γράμμα «Α»	395
68. Χάρτες 1	396
69. Χάρτες 2	397
VI. ΣΧΕΔΙΑ	
1. Στρωματογραφία	401
2. Γενική κάτοψη	402
3. Γενική κάτοψη με τις ονομασίες των χώρων	403
4. Γενική κάτοψη με τις ονομασίες των τοίχων	404
5. Κάτοψη οικοδομικής φάσης I	405
6. Εξωτερική όψη τοίχου ΝΠ	406
7. Εξωτερική όψη τοίχου ΔΘ	406
8. Εξωτερική όψη τοίχου ΝΠ14	406
9. Εξωτερική όψη τοίχου ΔΘ6	406
10. Εξωτερική όψη τοίχου ΔΘ5	407
11. Εξωτερική όψη τοίχου ΔΘ7	407
12. Εξωτερική όψη τοίχου ΝΠ1α	407
13. Τελική διαμορφωμένη κάτοψη (Α' άποψη)	408
14. Τελική διαμορφωμένη κάτοψη (Β' άποψη)	409
15. Τρισδιάστατη απεικόνιση (Α' άποψη)	410
16. Τρισδιάστατη απεικόνιση (Β' άποψη)	410